

Considerații privind sistemul științelor juridice și rolul teorie generale a dreptului

Prof. univ.dr. Nicolae Popa

1. Preliminarii. Prima întrebare care se pune este: "Ce este știința?". Mai toți gânditorii, atunci când este vorba de știință ca dimensiune și concept, au în vedere câteva elemente: a) știința ca sistem de cunoaștere; b) cunoștințele privesc natura, societatea și gândirea; c) obținerea cunoștințelor se realizează prin metode corespunzătoare; d) aceste metode se exprimă în concepte, categorii și noțiuni. Pornind de la aceste elemente se poate spune că știința este un sistem de cunoștințe despre natură, societate și gândire, cunoștințe obținute prin metode corespunzătoare și exprimate în concepte, categorii, principii și noțiuni. John Bernal consideră că știința trebuie înțeleasă, mai întâi, ca o instituție, adică o organizație de oameni care îndeplinesc în societate anumite sarcini, apoi, ca o metodă, adică ansamblul de procedee, mijloace prin care se dezvăluie aspecte și legități noi ale lumii înconjurătoare, în care se regăsesc și reziduuri tradiționale. Știința este însă, în opinia ilustrului autor, un factor important pentru dezvoltarea producției și un neîncetat izvor de idei generale și principii filosofice despre lume¹.

În acest context este evident că știința este un fenomen social; ca fenomen social aparține și ca formă specifică de activitate umană, știința nu poate fi privită doar ca un sistem de idei, reprezentări, teorii (imagine statică), ci și ca un sistem care se dezvoltă, produce continuu noi cunoștințe, ca valori spirituale (imagine dinamică).

2. Asupra clasificării științelor constituite în sistem. În general, se poate accepta, din numeroase analize și clasificări făcute de-a lungul timpului sistemului științei, clasificarea trihotomică în : științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire. Scopul științelor despre societate este acela de a cunoaște legile generale ale existenței și ale dezvoltării societății, de a studia formele de organizare socială și modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social- umane (politice, etnice, juridice etc).

Legile generale ale societății au anumite trăsături care le deosebesc de legile naturii, în primul rând prin aceea că legile dezvoltării sociale se manifestă în însăși activitatea oamenilor dotați cu conștiință și rațiune. Prin tradiție, prin conținutul obiectului său, știința dreptului aparține științelor despre societate.

După unii autori, științele sociale alcătuiesc următorul tablou:

a) științe de tip nomotetic, care au ca obiect activitățile umane și își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare. În cadrul lor se utilizează

---

¹ J. Bernal, *Știința în istoria societății*, Ed. Politică, București, 1964, p.28

observațiile sistematice, experimentale, studiile statistice etc. Aici intră: economia, politologia, psihologia, sociologia, demografia, lingvistica etc.;

b) științele care-și propun reconstituirea și interpretarea trecutului - științe istorice.

c) științele care delimitează lumea dominată de norme, obligații și atribuții, care studiază aspectele normative ale activității umane - științele juridice, etica etc.

d) cercetarea epistemologică a științei, ca disciplină filosofică socio-umană. Aceasta abordează activitatea cognitivă ca o activitate esențial umană².

3. Științele sociale se subsumează sistemului științelor, iar științele juridice- subsistemelor științelor sociale. După cum se poate ușor observa, științele sociale se constituie într-un subsistem al sistemului științelor, iar, științele juridice formează sub- subsistemul științelor, în general și al științelor sociale, în special. Astfel fiind, în tabloul științelor sociale, dreptul ocupă un loc distinct atât prin specificitatea obiectului său de cercetare - realitatea juridică, parte componentă a realității sociale - cât și prin relativa sa autonomie metodologică. Știința despre societate, dreptul este *eo ipso* știința social umană. Știința dreptului studiază juridicul în toate formele sale de manifestare, dar, în primul rând, ca o dimensiune inalienabilă a existenței umane în condiții social- istorice determinate.

Neîndoielnic, dimensiunea juridică a societății este o realitate asupra căreia se apleacă - spre a-i cerceta legitățile, regularitățile, geneza și modalitățile de implicare și determinare a comportamentului uman - atât dreptul, cât și alte componente ale sistemului științelor sociale (istoria, sociologia, etica, politologia etc.).

Pe cale de consecință, știința dreptului (științele juridice) studiază legile existenței și ale dezvoltării statului și a dreptului, instituțiile politice și juridice, formele lor concret - istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social, modul în care instituțiile politico- juridice influențează societatea și suportă, la rândul lor, influența socială³.

---

² A se vedea pe larg, **A. Botez**, *Științele sociale și mutațiile contemporane în epistemologie*, vol. *Epistemologia științelor sociale*, București, 1979, p. 95

³ Vezi, cât privește caracterul științific al dreptului, G. del Vecchio, *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, traducere de I.C. Drăgan, 1993; D. Ciobanu, *introducere în studiul dreptului*, ed. Hiperion XXI, 1991; I. Ceterchi, I. Craiovan, *Introducere în teoria generală a dreptului*, ed. All, 1992; R. Motica, Gh. Mihai, *Fundamentele dreptului. teoria și filosofia dreptului*, ed. All, 1997; Gh. Lupu, Gh. avornic, *Teoria generală a dreptului*, ed. Lumina, Chișinău, 1997; I. craiovan, *teoria generală a dreptului*, ed. Militară, 1997; I. Dogaru, D.C. Dănișor, Gh. Dănișor, *teoria generală a dreptului*, ed. Științifică, 1999; D. Mazilu, *teoria generală a dreptului*, ed. all Beck, 1999; Gh. Boboș, *teoria generală a dreptului*, Ed. Argonaut, Cluj- Napoca, 1999; Sofia Popescu, *teoria generală a dreptului*, ed. Lumina Lex, 2000; roberta Nițoiu, *Teoria generală a dreptului*, ed. a II-a, Editura didactică și pedagogică, București, 2006

În acest context se poate afirma că, fiind determinat de scopuri care se impun acțiunii, dreptul - ca fenomen normativ- reprezintă o tentativă de disciplinare, de coordonare a relațiilor sociale, în vederea promovării unor valori larg receptate de societate, cum ar fi: proprietatea, siguranța juridică și securitatea libertăților individuale, societatea civilă etc. Știința dreptului formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat - eficient și adaptat permanent la scara omului real, concret - de influențare a comportamentului, în temeiul unor cerințe valorice. ca știință explicativă, știința dreptului studiază natura juridicului, caracteristicile sale structurale, raporturile cu alte științe, legăturile interne ale sistemului juridic. În felul acesta, dreptul, ca și celelalte științe sociale, reprezintă o generalizare a experienței umane într-un anumit sector de activitate și conține o serie de date verificate și sistematizate, un complex de noțiuni, categorii, concepte și principii, dar și un ansamblu metodologic, în baza căruia fenomenele pot fi studiate, investigate.

Componentă a științelor sociale, știință cu statut și poziție specifice, știința dreptului analizează un anumit domeniu al relațiilor și al structurilor sociale - domeniul participării oamenilor la circuitul juridic, ca purtători de drepturi și obligații juridice, cu toate consecințele ce decurg de aici. Cooperarea oamenilor în acest domeniu vast al realității sociale implică intervenția dreptului în scopul conducerii și al dirijării comportamentelor, impunându-le reguli normative, modele, programându-le, într-un anumit sens, acțiunile și limitându-le, în temeiul unor rațiuni ce țin de coexistența libertăților, dreptul "absolut" de manifestare. Știința dreptului nu se oprește la studiul normei juridice, al jurisprudenței, al contractului etc. (nu se confundă cu o exegeză a textelor normative), ea supune unui amplu proces explicativ contextul social cultural în care apar și își duc viața normele și instituțiile juridice, colaborând în acest proces cu toate științele sociale - economia politică, istoria, sociologia, demografia, statistica etc. În această lumină este greu de acceptat reducerea întregului Drept doar la normă, așa cum procedea Kelsen, și stabilirea ca unic obiect al științei dreptului norma juridică privită ca autointerpretare subiectivă cu sens juridic. "Știința dreptului - scria la 1800 filosoful german Schelling - e o știință pur teoretică. ea este pentru libertate exact același lucru ca mecanica pentru mișcare, pentru că deduce acel mecanism natural, sub care ființele libere pot fi gândite ca atare în raporturi reciproce - mecanism care, negreșit, nu poate fi constituit decât prin libertate".

Nu toți gânditorii au considerat dreptul ca fiind o știință; în pofida unor precizări foarte puțin optimiste pe care le făcea acum 150 de ani părintele sociologiei Auguste Comte, potrivit cărora dreptul - nefiind știință- va trebui să dispară, știința dreptului s-a dezvoltat permanent, în pas cu cercetările științifice cele mai noi. În doctrina noastră mai puțin recentă s-a afirmat pe bună dreptate că știința dreptului este "de cel mai înalt interes". În acest sens profetice ne apar acum cuvintele scrise în 1860, de către titu Maiorescu: "Știința juridică este una de cel mai înalt interes, nu numai pentru unul și altul, ci în general, astfel încât lipsa de interes pentru ea trebuie privită

ca expresie a unui caz absolut neștiințific" și mai departe: "pentru omul de spirit, știința dreptului este cea mai plină de spirit și cea mai interesantă"(Epistolar, 1856- 1864). departe de a dispărea, dreptul cunoaște o dezvoltare și o afirmare crescândă în domenii dintre cele mai variate ale societății. Dezvoltarea relațiilor sociale, complexitatea lor, multiplicarea fără precedent a contactelor intra și intersociale, au determinat o dezvoltare corelativă a dreptului și apariția unor ramuri noi de drept - dreptul populației, dreptul nuclear, dreptul spațial, dreptul comunitar etc. Are loc o lărgire a sferei de acțiune a dreptului, atestabilă pe multiple planuri, fapt ce amplifică rolul explicativ al științei juridice, a cărei funcție de cercetare și descifrare a realului se diversifică și se adâncește, adăugându-și și latura de prospecție a realului dat. În interpretarea și în prospecția acestui dat, știința juridică nu pleacă de la contrapunerea poziției sale față de celelalte științe sociale, ridicând un "declinatoriu" de competență în fața celorlalte științe sociale, contestându-le dreptul de a se pronunța asupra unor adevăruri ce privesc fenomenul juridic, ci recunoaște, mai repede, aspecte de competență concurrentă. În baza unei abordări inter și pluridisciplinare, cunoașterea fenomenului juridic poate fi serios amplificată prin sesizarea unor aspecte ce scapă în mod fatal în cadrul studiului realizat doar în interiorul științei dreptului.

4. Considerate ca gen, științele juridice se constituie în propriul lor sistem.

Dacă științele în general se constituie într-un sistem de gradul 1, sistemele sociale- într-un sistem de gradul 2, iar cele juridice - într-un sistem de gradul 3, încercând să decupăm științele juridice din sistemele cărora se subsumează, vom fi în prezența unui sistem propriu al acestora⁴.

Complexitatea fenomenului social - juridic determină o structurare a eforturilor de cercetare a acestuia, o împărțire a rolurilor în raport de necesitatea punerii în valoare a laturilor corelate ale acestui fenomen. Dreptul - fenomen complex al societății - este studiat din *perspectiva globală*, ca un sistem încheiat, cu regularități caracteristice; din *perspectiva istorică* - fenomen ce-și conservă anumite permanente de-a lungul dezvoltării sociale, dar care se transformă, totodată, în cadrul acestei dezvoltări; precum și din *perspectivă structurală* - domeniu cu multiple determinații calitative, cu elemente componente, aflate, la rândul lor, într-o stare de interferență. Încă la începutul secolului trecut, marele jurist rudolf stammler considera că știința dreptului cuprinde două ramuri: una *tehnică*, destinată a studia sensul și cuprinsul legilor în alcătuirea lor sistematică, și o ramură *teoretică*, ramură ce trebuie să constate dacă dreptul este mijlocul just pentru scopuri juste (acordul legilor cu "idealul social").

Fără îndoială că, în evoluția sa milenară, știința dreptului a înregistrat un permanent proces de specializare, proces în care s-au cristalizat valorile ce constituie obiect specific de cercetare. este suficient să amintim definiția dreptului dată cu două milenii în urmă de către Ulpian: " Știința dreptului este cunoașterea lucrurilor divine și

---

⁴ Vezi în acest sens Roberta Nițoiu, op. cit., pag.22- 23.

umane, știința de a deosebi ceea ce e drept și ceea ce e nedrept", pentru a ne putea da seama de acumulările în planul cunoașterii, realizate într-un migălos și anevoios efort de clarificări desfășurate în timp.

Sistemul științei dreptului (al științelor juridice) este alcătuit din următoarele părți: - Teoria generală a dreptului; - Științele juridice de ramură; - Științele juridice istorice; - Științele ajutătoare (participative).

5. Interferențe și complementarități. Între științele juridice și științele istorice există suficiente interferențe și complementarități, subliniate de următoarele elemente:

1. Științele juridice istorice cercetează istoria dreptului dintr-o anumită țară (de exemplu istoria dreptului românesc) sau dezvoltarea generală a fenomenului juridic (istoria generală a dreptului). Cercetarea istoriei dreptului prezintă importanță din mai multe puncte de vedere⁵. În primul rând, ea dovedește că structura actuală, studiată nu numai sincron, ci și diacronic, are antecedente, legăturistatornicite istoric în instituții vechi. Urmărirea evoluției acestor instituții subliniază puternic ideea de progres juridic.

2. În al doilea rând, studiul istoriei dreptului scoate la iveală existența unor legi ale apariției, ale devenirii sau ale dispariției unor forme de drept, în strâns contact cu legile generale ale dezvoltării sociale sau cu bazine de civilizație juridică atestate în timp. Pentru noi, studiul istoriei dreptului românesc are și o altă semnificație - acest studiu vine să ateste continuitatea viețuirii în acest spațiu a poporului român, vechile forme ale dreptului, întâlnite și păstrate în cele trei țări (Țara Românească, Moldova, și Transilvania), însemnând un argument al duratei conviețuirii poporului și al utilizării unor instrumente juridice similare.

3. Tot în categoria științelor istorice despre drept intră și istoria ideilor (a doctrinelor) juridice, a marilor curente și școli de drept (școala dreptului natural, pozitivismul juridic, școala istorică a dreptului etc.). Unele din ideile vehiculate în marile curente juridice formează obiectul *Teoriei dreptului*, pentru că sunt în strânsă legătură, de pildă cu norma juridică, raportul juridic, izvorul de drept etc.

6. Componentele sistemului științelor juridice.

a) Științele juridice de ramură. Științele juridice de ramură sunt componente ale sistemului științelor juridice, ele studiază fenomenele particulare juridice - ramurile dreptului. Spre exemplu, știința dreptului constituțional, a dreptului civil, a dreptului administrativ, a dreptului penal etc. În acest caz, științele de ramură se suprapun sistemului dreptului, criteriul lor de departajare și organizare fiind obiectul reglementării juridice și metoda specifică de reglementare. Așa fiind, dreptul unui stat este alcătuit din numeroase norme și instituții. Acest sistem unitar există în diversitatea ramurilor ce-l compun. Fiecare ramură a sistemului este alcătuită dintr-un grup de

---

⁵ **VI. Hanga**, *Introducere. Istoria dreptului românesc*, vol.I, Ed. Academiei, București, 1980, p. 17-18

norme, organic legate, ce reglementează o categorie de relații sociale pe baza aceleiași metode și în temeiul unor principii comune. Așa, de exemplu, dreptul civil reglementează relațiile sociale cu conținut patrimonial (raporturi de proprietate, raporturi obligaționale etc.), precum și relații personalepatrimoniale (proprietatea intelectuală, existența și integritatea morală a persoanei etc.) utilizând o metodă specifică - *metoda echivalenței* (a egalității) părților. Știința care studiază normele și raporturile de drept civil este știința dreptului civil. Obiectul dreptului penal îl formează relațiile de apărare socială, relații ce se nasc între stat, prin organele sale speciale, și cei care nesocotesc dispozițiile legii penale. Știința care studiază normele și raporturile ce se nasc în cadrul apărării sociale este știința dreptului penal.

Rezultă că sistemul științei dreptului are ca element de bază sub-sistemul științelor juridice de ramură, dar nu se epuizează prin referire la acesta. Totodată, științele juridice de ramură, care alcătuiesc un sistem, nu se regăsesc a doua în sistemul planului de învățământ superior juridic. Astfel, în planul de învățământ, dreptul civil este plasat în 2, 3 sau chiar 4 ani de învățământ (teoria generală, teoria drepturilor reale, teoria obligațiilor etc.), fapt ce nu este de natură a impieta asupra caracterului unitar al științei dreptului civil. La fel și în cazul dreptului penal, administrativ etc.

b) Științele ajutoare (participative). Dreptul acționează în toate domeniile vieții, de unde, logic vorbind, se poate afirma că în strânsă legătură cu științele juridice se află și un grup de discipline *ajutoare* sau *participative*, cum ar fi: criminalistica, medicina legală, statistica juridică, logica juridică etc. Fără să facă propriu-zis parte din sistemul științei dreptului, aceste discipline sunt, în numeroase cazuri, indispensabile cunoașterii unor fenomene de drept sau bune aplicări a normelor juridice. În investigația unor realități de drept ele utilizează mijloace științifice specifice altor științe (chimice, fizice, medicale, matematice etc.). Spre exemplu, în cadrul criminalistici, fotografia judiciară utilizează procedee fizico-chimice, la fel în cazul ridicării și al conservării unor probe; statistica juridică utilizează mijloace matematice etc.

7. Teoria generală a dreptului are o poziție specială în sistemul științelor juridice. Fenomenul juridic nu poate rămâne în afara acestuia cercetării. Cercetarea acestuia nu poate rămâne nici la nivelul cunoașterii formelor consecutive de drept (tratare istorică), nici la nivelul cunoașterii formelor dreptului pozitiv, a dreptului activ în vigoare într-o anumită țară (tratarea în cadrul științelor juridice particulare)⁶. Orice știință aspiră spre globalitate, spre cunoaștere prin ajungerea la concept, prin subsumarea fenomenelor particulare și regăsirea lor în categorii de maximă generalitate - instrumente de gândire cu vocație de expansiune. Studiul conceptelor, al categoriilor, al principiilor și al noțiunilor de bază ale dreptului este realizat de teoria generală a dreptului. În cadrul *Teoriei dreptului* sunt elaborate instrumente esențiale prin care dreptul, în ansamblul său, este gândit. Aici sunt elaborate concepte ca: cel al

---

⁶ N. Popa, Teoria dreptului în sistemul științelor juridice, în A.U.B. (seria Drept), 1991

dreptului (esența, conținutul și forma dreptului), norma juridică, izvorul de drept, raportul juridic, tehnica juridică etc. Fundamentarea acestor concepte se realizează plecând de la datele furnizate de științele juridice de ramură și științele juridice întregite. În felul acesta, conceptul are rolul de a distinge, de a delimita, atribuind realității juridice gândite o ordine, o structură.

Teoria dreptului analizează obiectul său specific, urmărind organizarea sa logică în cadrul demersului explicativ. ea coordonează, sistematizează cunoștințele în strânsă cooperare cu limbajul specific al științelor de ramură. Așa cum am subliniat deja, științele de ramură sunt științe particulare, ele studiază domenii relativ închise, putând fi, astfel, definite ca științe structurale (ceea ce germanii numesc *Strukturwissenschaften*). Spre deosebire de acestea *Teoria dreptului* (ca teorie juridică generală) cuprinde acel set conceptual prin care știința dreptului judecă, explică realitatea juridică. ea caută să surprindă caracterele proprii și permanentele fenomenului juridic, spre a-l defini și a-i contura spațiul în cadrul sistemului social-istoric din care face parte. Teoria generală a dreptului îi este proprie atât perspectiva filosofică a cercetării fenomenului juridic - studiul necesității și al posibilității principale a dreptului, cât și perspectiva propriu-zis științifică - studiul cauzelor concrete, al modului istoric determinant al apariției și al formelor de manifestare ale fenomenului juridic (realității juridice).

Neîndoindu-se, *Teoria generală a dreptului* este o știință necesară. Necesitatea *Teoriei generale a dreptului* este dictată atât de cerințe pur teoretice, dar și practice. Din ambele perspective, Teoria generală a dreptului este o disciplină de referință pentru știința dreptului. Scopul Teoriei este acela de a îmbogăți și amplifica cunoașterea (deci și practica) dreptului. Nevoia unei teorii juridice unitare și cuprinzătoare se află în directă legătură cu capacitatea sa de a oferi soluții exacte (sau cât mai apropiate de cerințele reale ale vieții sociale în care dreptul își duce existența), satisfăcătoare, problemelor practice relevante. Conceptele cu care operează teoria dreptului nu sunt nici pe departe rezultatul unor pure speculațiuni, fără nici o legătură cu relațiile concrete. Deși eminent deductivă, știința dreptului nu operează numai deductiv, fără o raportare la fapte, date ale realității, teoria dreptului nu recapitulează pur și simplu cunoștințele pe care le oferă - ca produse de cercetare științifică - științele juridice particulare și nu este o *magana mater* în raport cu acestea. Teoria dreptului, abordând regularitățile fenomenului juridic în complexitatea sa, nu poate ignora analiza structurală a acestui fenomen, modalitățile sale de exprimare particulară, care se regăsesc apoi în construcțiile (de maximă generalitate) pe care le realizează teoria dreptului. Efortul teoriei dreptului de a ajunge la concept nu poate fi, în nici un fel, izolat (fără consecințe nefavorabile asupra procesului de cunoaștere) de efortul teoretic al științelor particulare și, în mod corespunzător, de sporul de cunoaștere pe care-l aduc acestea. Deducțiile, axiomele și postulatele dobândite prin sinteză reprezintă, în egală măsură, răspunsuri la problemele practicii. E adevărat, în anumite cazuri, afirmațiile de la care se pleacă în drept nu trebuie întotdeauna și neapărat fundamentate empiric, ele

pot fi și speculative.În ultima analiză însă, construcțiile teoretice în știința dreptului sunt și ele rezultatul unei succesiuni permanente de pași inductivi și deductivi. categoriile și conceptele cu care operează Teoria generală a dreptului înmagazinează, în funcție de realitatea pe care o exprimă, o serie de experiențe, apărând ca adevărate complexe de valori, în care viața juriidică a pus ceva general valabil și stabil. Astfel, spre exemplu, conceptul de normă juriidică subsumează trăsăturile particulare ale tuturor normelor dreptului (norma de drept civil, de drept administrativ, de drept penal etc. la fel și conceptul de raport juridic, de izvor de drept, de răspundere juridică ș.a.m.d. preluând de la științele juridice de ramură datele esențiale privind formele de manifestare particulare ale dreptului, Teoria generală a dreptului oferă acestora instrumentele epistemologice prin care pot aprecia critic principiile și postulatele, precum și metodele și rezultatele cunoașterii mecanismului prin care dreptul influențează conduita umană, orientând-o pe un făgaș socialmente util.

Se confirmă faptul că în știință trebuie să se distingă elementul teoretic, pe baza căruia să se clarifice apoi aspectele practice, tehnice.

"Sub conceptul general de știință juridică, vom avea mai întâi teoria dreptului, care nu trebuie confundată cu filosofia dreptului sau cu enciclopedia dreptului. teoria dreptului este disciplina care se ocupă cu discriminarea a ceea ce se numește știința dreptului spre deosebire de ceea ce se numește practica dreptului și cu componentele generale ale științei juridice"⁷.

8. Considerații de ordin istoric în privința Teoriei generală a dreptului. Apariție și evoluție. Abordarea studiului dreptului de pe poyi'ile unei teorii generale sau enciclopedice datează de multă vreme.Încă la 1275, Wilhem Durantis publică lucrarea "*Speculum juris*", considerată ca prima încercare de analiză enciclopedică a dreptului. Enciclopedia dreptului sau teoria generală a dreptului capătă fundamentare însă în secolul al XIX-lea, propunându-și să înlocuiască Filosofia dreptului și Dreptul natural care orientaseră gândirea juriidică de până atunci pe o cale pur speculativă. în acest cadru sunt de remarcat autori ca: Adolf Merkel, cu a sa "*Juristische Enzyklopadie*",E.R. Bierling, AKrens, Victor Cousin, Edmond Picard, John Austin etc.

Denumirea de "*Enciclopedie⁸a dreptului*" apărea la început (în a doua jumătate a secolului al XIX-lea) potrivită pentru o disciplină științifică ce-și propunea să efectueze un studiu care să îmbrățișeze considerentele generale asupra dreptului. Unii autori au denumit această disciplină *Teoria generală a Dreptului* sau *Drept general*, Bierling o numește "*Juristische Prinzipienlehre*".Autorul belgian Edm. Picard

---

⁷ **M.I. Manolescu**, *Știința dreptului și artele juridice*, Ed. Continent XXI, București, 1993, p.27.;Vezi și **D.C.Dănișor, I. Dogaru, Ghe. Dănișor** *Teoria generală a dreptului*, Ed. C.H. Beck, București, 2006

⁸ Cuvântul e de origine elenă - "învățare în cerc, completă". A se vedea M. Djuvara, *Teoria generală a dreptului*, vol.I,ed. Științifică, Bucure,ti, 1930; E. Speranția, *Introducere în filosofia dreptului*, Cluj,1940; *Principii fundamentale de filosofie juridică*, Cluj,1936.

(în lucrarea sa "*Le Droit pur*", 1899) considera că pot fi identificate șase direcții caracteristice studiului enciclopedic al dreptului și anume: Enciclopedia universală a dreptului; Enciclopedia "Vulgara"(un fel de inițiere în drept, pentru profani); Enciclopedia preliminară (o introducere în drept); Enciclopedia complimentară (o completare a studiului particular al dreptului cu noțiuni generale); Enciclopedia națională; Enciclopedia formală sau "Dreptul pur" (studiul permanentelor juridice, al "elementelor" care, sub caleidoscopia drepturilor concrete, se regăsesc întotdeauna aceleași, deoareceoricât de diferite ar fi părțile, ele prezintă asemănări care afirmă fraternitatea lor obscură").

Autorul român de recunoaștere europeană în anii 30, Mircea Djuvara (de formație filosofică neo- kantiană) consideră că Enciclopedia dreptului studiază "articulațiunea însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențialul dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiunile lui;ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice"⁹. Obiectivul Enciclopediei juridice este, în opinia sa, studiul permanentelor juridice . ceea ce este constant în orice relațiune juridică (ideea de obligație, de subiecte de drept, de sanțiune juridică).

Eugeniu Speranția consideră că "Enciclopediei" i se poate rezerva studiul problemelor care introduc în cercetarea filosofică a dreptului ¹⁰. Aceste probleme se reduc, după părerea profesorului clujean, la cinci grupe: definiția dreptului ca realitate socială, spre a-l deosebi de alte realități analogice(moralș, religioasă etc.), clasificările dreptului și sensurile acestui termen; originea și evoluția istorică a dreptului și legile acestei evoluții; principiile ideologice care justifică autoritatea sau obligativitatea interioară a dreptului; istoria doctrinelor generale și filosofice în drept.

9. Rolul formator al teoriei generale a dreptului. Ca disciplină de învățământ, Enciclopedia juridică sau Teoria generală a dreptului este întâlnită în toate planurile de pregătire juridică în țările europene, uneori și sub denumirea de Introducere în știința dreptului sau Introducere în drept("*Einführung in die Rechtswissenschaft*", "*Introduction au Droit*").În Anglia, noțiuni generale de drept sunt conținute în disciplina științifică denumită "*Jurisprudence*"sau "*Jurisprudența generală*".La francezi găsim inițial disciplina sub forma unor "preliminari" sau "elemente" care își propuneau să depășească tendința vremii, de după Codul civil francez de la 1804, care caută să mențină studiul dreptului în limita strictă a "literei2 legii (se afirmă, chiar, că la facultate se predă Codul civil și nu dreptul civil).

În confruntare permanentă cu o asemenea tendință, disciplina se conturează destul de greu și este legată în principal de eforturile lui Victor Cousin, fost ministru al Instrucțiunii Publice, la 1840. De atunci, disciplina și-a consolidat poziția în planul de învățământ juridic la facultățile de drept franceze, asupra problematicii sale aplecându-

---

⁹ M. Djuvara, op.cit.,p.11

¹⁰ E. Speranția, op., cit., p. 198

se profesori care au contribuit esențial la progresul științei dreptului. Amintim aici, cu titlu de exemplu, pe profesorii: duverger, M. Viralz, G. Ripert și alții.

Istoria învățământului juridic în România este veche. astfel, în Țara Românească, încă din 1816, apăruse nevoia studierii dreptului. Ion Vodă Caragea, reorganizând Școala Domnească, a numit ca profesor de drept pe marele cărturar al vremii, Logofătul Nestor¹¹. Regulamentul organic cuprindea și o dispoziție specială în baza căreia se înființa un curs de legi pe trei ani, cu șase discipline, predate de profesorul Costache Moroiu. În 1850, cu ocazia reorganizării instrucției publice, ia ființă forma modernă a învățământului juridic, cursurile de legi în număr de nouă, predate în trei ani, alcătuind o facultate. ulterior, la organizarea Universității București, în 1866, primul său rector va fi profesorul de drept G. Costaforu.

Necesitatea învățământului juridic s-a făcut simțită de multă vreme și în Moldova. În proiectul de Constituție de la 1822 se prevedea înființarea unei "Școale de Drept", fapt realizat după câțva ani. În 1830, Epitropia învățăturilor naționale, ținând seama de "neapărata trebuință" a învățături legilor, a hotărât deschiderea unui curs de legi. A fost numit ca profesor extraordinar la "Ghimnazia Vasiliana" Christian Flechtenmacher, cu misiunea de a deschide în limba românească un curs privat de știința legilor române, destinat unui număr determinat de fii de boieri. pentru ziua de 3 iunie 1830 s-a fixat deschiderea acestui curs (lecția fusese gata la 10 aprilie a aceluși an). Subiectul acestei prime lecții privea Istoria dreptului românesc sau a pravilelor românești. Această expunere este prima lecție de drept tipărită în limba română și păstrată. Ea este, adesea, alăturată celebrei lecții de Istoria Românilor, ținută de Kogălniceanu în 24 noiembrie 1843 la Academia Mihăileană, intitulată "Cuvânt introductiv la Istoria națională".

În legătură cu abordarea generală a dreptului într-un curs enciclopedic, menționăm că în 1913, grație stăruințelor profesorului Dissescu, a luat ființă la București Catedra de Enciclopedia dreptului "destinată să deschidă ușile acestui învățământ, pentru ca aerul curat și liber al curentelor de înaltă cultură să poată intra în învățământul dreptului". Ulterior, catedra a fost onorată de nume prestigioase ale culturii juridice românești : G. Mironescu, Basilescu, S. Longinescu, Mircea Djuvara, A. Vșlimărescu. Uneori disciplina este concepută ca o introducere în dreptul privat.

La Iași, după ce la 1836 Grigore Ghica Vodă înființează Facultatea de drept, găsim în planul de învățământ, între anii 1856- 1864, un curs de "dreptul natural și al ginților" de Simion Bărnuțiu. La 1862, în regulamentul facultății ieșene aflăm - în fruntea cursurilor predate - pe cel de drept natural. În programul anilor 1909- 1910, Virgil Arion preda (în anul I de doctorat) Filosofia dreptului. Un curs de introducere în studiul dreptului - Enciclopedie juridică- preda în anii 1929 -1930 Traian Ionașcu. O mențiune specială și pentru activitatea științifică a profesorului Octavian Ionescu.

---

¹¹ A. Rădulescu, Două lecții de drept ținute de pravilistul Christian Flechtenmacher, în C.J. nr. 21, anul XXXIX, iunie 1830; tratat de istoria dreptului român, vol.i, cit.supra, p.597-601.

Exista, de asemenea, la Facultatea de drept de la Cernăuți un curs de Enciclopedia dreptului (anul I) și unul de Filosofia dreptului (anul II de doctorat).

La Cluj, Filosofia dreptului este predată inițial de Felix Somlo. Catedra este apoi onorată de Iorgu Radu, de Cassiu Maniu (fratele marelui politician), dar în mod deosebit, de Eugeniu Speranția, personalitate complexă a culturii române (jurist, filosof, poet).

Reforma învățământului din anul 1948, în condițiile schimbărilor caracteristice petrecute în România după al doilea război mondial, introduce în planurile de învățământ superior juridic un curs de Teoria generală a statului și a dreptului, cu accent pe explicarea materialist - dialectică marxistă a fenomenelor politico - juridice. cursul, punând în prim plan rolul factorilor materiali în determinarea, în ultima instanță, a instituțiilor de drept și statale, s-a predat neîntrerupt la anul I de studii la toate facultățile de drept din țară, între anii 1948 - 1990.

Astăzi, disciplina Teoria generală a dreptului se bucură de o poziție corespunzătoare în planurile de învățământ și este dezvoltată prin lucrări de valoare în centre universitare precum București, Craiova, Cluj, Iași, și Timișoara.